

Leopold S Damast

H P Blavatsky, teosofen

1. Förord	7. HPB i verksamhet
2. Inledning	8. HPB som lärare
3. Sökandet efter budbärare	9. HPB:s förhållande till fenomen
4. HPB blir budbärare	10. Lärjungar minns HPB
5. HPB:s personliga svagheter	11. Källhänvisningar
6. Mysteriet HPB	

© Teosofiska Bokförlaget

ISBN 91-86154-06-0

Till Teosofiska Bokförlaget

1. Förord

H P Blavatsky (1831 – 1891) var på sin tid en av de sällsynta människor som ägde andlig storhet. Hon verkade för mänsklighetens andliga uppväckande. Åt detta höga ändamål ägnade hon sitt liv.

Teosofier, andra andliga sökare och hela mänskligheten står i stor tacksamhetsskuld till henne för de uppoffringar hon gjorde och för de storslagna litterära verk hon författade för att främja allas vår andliga utveckling. Det är med anledning av detta vi med största respekt och ödmjukhet har skäl att ömt vårda och bevara minnet av henne och hennes livsgärning.

Det främsta budskapet hon förmedlade till oss var att vi alla i vårt innersta är ETT, att vi alla i vår manifesterade tillvaro är EN organism, att hela den synliga och osynliga naturen därför utgör ett universellt broderskap, och att vi borde leva våra liv i överensstämmelse med detta.

Det har ofta påståtts att människan till sin natur är självisk, men eftersom människan också har en andlig väsenssida väljer hon själv om hon ska ge efter för sina låga personliga begär eller leva i ljuset av sin högre andliga natur. Det finns ingen naturlag som styr åt oss och som vi kan skylla våra egna gjorda val på. Det är i själva verket mer naturligt att leva livet i ljuset av sin högre natur än att leva för att tillfredsställa sina personliga begär eftersom det i det förra fallet leder till ett liv i broderskap, harmoni och lycka och i det senare fallet till ett liv fyllt av konflikter, sjukdom och andra lidanden. Eftersom HPB var en människa som levde i ljuset av sin högre natur och efter de höga principer hon lärde ut, är hon ett föredöme för den sanne altruisten och andligt sökande

människan.

Författaren vill göra läsaren uppmärksam på att flertalet citat på enstaka ställen anpassats till modernt skriftspråk.

Västerås i april 2002

Leopold S Damast

[Till 2. Inledning](#)

[Till Titelsidan](#)

7. HPB i verksamhet

HPB sändes av mästarna till USA för att där påbörja sitt arbete. Hon anlände dit i juli 1873 och startade året därpå sin verksamhet hos de beryktade spiritistiska bröderna Eddy på deras lantgård i Vermont. Hon försökte där ge förklaringar till de olika fenomen - knackningar och andra manifestationer - som förekom vid deras seanser och som troddes vara förorsakade av de dödas andar. HPB förklarade att det inte var några andar som förorsakade fenomenen och att det bara var de dödas astrala kvarlevor som visade sig på seanserna. Spiritisterna godtog dock inte HPB:s förklaringar utan vände sig istället mot henne, och hennes försök att ge spiritismen en impuls i andlig riktning misslyckades.

Efter misslyckandet arbetade HPB på att bilda ett teosofiskt samfund som skulle utgöra en kärna av universellt broderskap inom mänskligheten, utan hänsyn till ras, färg, kön, samhällsklass eller troslära. Detta teosofiska samfund stiftades av HPB och några andra i New York år 1875 och utgör en del av den teosofiska rörelsen, som är mer omfattande än vi tror eftersom delar av den är okända för oss och verkar i det tysta. Mästaren M låter oss i ett brev från 1882 få veta att: "Den teosofiska rörelsen är mer omfattande än vad du ännu haft en aning om, och TS verksamhet är länkad till liknande verksamhet som hemligen försiggår överallt i världen. Även i TS finns det en avdelning, ledd av en Grekisk Broder, om vilken ingen i samfundet har kännedom förutom den gamla damen och Olcott, och han har endast kännedom om att den går framåt och utför emellanåt något uppdrag jag ger honom i samband med den." ³²

HPB levde i enlighet med de höga ideal hon pläderade för och

gjorde broderskapet till en levande verklighet i sitt liv. Hon ägnade hängivet hela sin tid åt teosofins sak, och trots sin bräckliga hälsa klarade hon att utföra det enormt tunga och omfattande arbete hon tagit på sig, ett arbete som få andra och fullt friska skulle mäktat göra. I en artikel i *New York Times* den 6 januari 1889 berättar W Q Judge, en av hennes lärjungar och generalsekreterare för samfundets amerikanska sektion, om de intryck han fick när han besökte henne i hennes hem i London. I artikeln beskriver han hur en arbetsdag för HPB kunde se ut vid den tid då hon bl a skrev på de delar av *Hemliga Läran* som aldrig kom att publiceras: "Hon går nästan aldrig ut och från morgon till kväll sitter hon vid sitt arbetsbord och skriver artiklar för tidskriften *Lucifer*, andra teosofiska skrifter, brev till korrespondenter samt författar en ny volym av *Hemliga Läran*. Om kvällarna tar hon emot besök av forskare, kritiker, skeptiker, nyfikna människor samt vänner; alla är mottagna med vänlighet, charmerande tillmötesgående och enkelhet, så att alla kan känna sig hemmastadda hos henne. Vid tiotiden har de flesta gått, men några intima vänner blir kvar längre.

Madame Blavatsky hade tidigt åldrats, men hon fortsatte att leva, oaktat en av de skickligaste läkarna i London försäkrade att hon led av en obotlig sjukdom och kunde dö när som helst. Hon tycktes aldrig vara trött, hon konverserade med sina gäster lika lätt på engelska, franska, italienska och ryska och även på hindustani, då hinduer var närvarande."³³

Dr Archibald Keithley skriver i *The Theosophist* om sina intryck från samma tid som skildrats ovan. Han ger också ett exempel på mästarnas arbete i det fördolda med att hålla HPB vid liv, arbete han själv inte tycktes känna till: "Madame Blavatsky fortsätter sitt arbete utan avbrott, och hennes hälsa är så dålig att det verkligen är underbart t o m att hon kan leva. Jag kan säga som läkare att

aldrig förut har en människa kunnat leva endast en vecka med en sådan sjukdom, som hon lider av. ... Ibland får hon slaganfall, vilka hon avvärjer utan läkemedel, säker på att hon ej ska dö innan hennes arbete är fullbordat, och med detta är hon outtröttlig. Hon börjar sitt arbete kl 6.30 f. m. och slutar kl 7 på kvällen, med endast korta avbrott för måltiderna. Dessutom använder hon en del av sin tid till att undervisa den esoteriska avdelningen av samfundet sådana saker som hon har tillåtelse att meddela till en trängre krets av lärjungar. Hon redigerar tidskriften *Lucifer* samt den franska *La Revue théosophique* ... Om kvällarna till klockan elva och ibland senare är mottagning för besökande, som är talrika. Många är vänner, andra allvarliga forskare, andra åter nyfikna att skåda denna ryktbara kvinna. Alla är välkomna, och diskussionerna är ibland mycket livliga."³⁴

Dessutom finansierade HPB tidvis själv TS:s verksamhet. A P Sinnett berättar om detta och hur det var under den första tiden efter det att HPB, Olcott och TS:s huvudkvarter flyttat från USA till Indien: "På detta samfund offrade hon alla sina krafter både direkt och indirekt; indirekt så till vida, som hon under denna period åtog sig så mycket litterärt arbete som möjligt åt ryska tidskrifter för att förtjäna sitt uppehälle och för att kunna hjälpa upp de knappa tillgångar, med vilka samfundets huvudkvarter rörde sig... Men allt under det att rörelsens belackare gång på gång förhånade den i tidningarna och insinuerade att samfundets stiftare gjorde ganska goda affärer på ´ invigningsavgifter ´ och levde på troendes bekostnad, satt madame Blavatsky i verkligheten vid sitt skrivbord från morgon till kväll och slavade med ryska artiklar, dem hon skrev endast för de små inkomster hon kunde skapa på denna väg och med vilka huvudkvarteret understöddes och rörelsen uppehölls i långt större mån än med samfundets egna tillgångar." ³⁵

G R S Mead, en lärjunge till HPB som under de sista åren av hennes liv var hennes privatsekreterare och skötte en stor del av hennes korrespondens, berättar efter hennes död att hennes stora generositet med pengar även omfattade dem som hade det svårt och som hon, trots att hon själv var fattig, försökte hjälpa: "Många gånger blev jag vittne till hennes slösande frikostighet, och många gåvor gick genom mina händer till någon fattig teosof eller utgavs för teosofiska ändamål under strängt tysthetslöfte, oaktat hon därigenom ofta nog kom till botten av sin klena kassa."³⁶

HPB:s huvudsakliga arbete bestod i att skriva teosofiska böcker och artiklar, sköta en omfattande korrespondens, ta emot intresserade i sitt hem och vara lärare för teosoferna.

När det gäller att skapa sig en bild av och ta del av hennes litterära produktion och korrespondens hänvisas den intresserade till egna studier. Idag finns det allra mesta av HPB:s litterära produktion och korrespondens i nytryck och är därmed tillgänglig för den som önskar veta mer.

Constance Wachtmeister ger med följande ord sin bild av HPB:s insatser för teosofin och hur få de var som kände till omfattningen av dessa: "Då hon stod så att säga i spetsen för den teosofiska rörelsen, fick hon motta alla förgiftade pilar, fördömelse och falska beskyllningar. Hon verkade som en levande sköld, ett bålverk, medan de verkligt brottsliga samt de svaga och vilseledda var gömda och skyddade.

HPB offrade sig själv för den teosofiska rörelsen och samfundet var byggt på hennes offervillighet, och nog fick hon ibland lida mycket därför! Ej många av samfundets medlemmar kan fatta detta, endast de som har levt hos henne dag efter dag, som såg hur mycket hon led, och hur samfundet samtidigt växte och

blomstrade i en jämförelsevis lugn atmosfär bakom hennes starka personlighet vet det. Vi står i en stor tacksamhetsskuld till henne, och många teosofer förstår detta inte alls."³⁷

[Till 8. HPB som lärare](#)

[Till Titelsidan](#)

2. Inledning

Människor i olika länder och på olika kontinenter hade länge mycket liten kunskap om varandra. Under 1400-talet började kontakterna öka, främst genom ökad handel, och för européernas del också på grund av den allt större omfattning som deras upptäcktsresor fick. Kontakterna mellan öst och väst blev med tiden allt tätare i takt med ökad handel och kolonisering.

En viktig orsak till kommande samhällsförändringar i Europa och till att kyrkans, adelns och olika envåldshärskares makt kom att undergrävas och ifrågasättas var de upplysningsidéer vilka började framföras på 1600-talet. Till exempel kan den holländske filosofen Spinoza nämnas som i "Teologisk-politisk avhandling" från 1670 skrev kritiskt om religiöst och politiskt förtryck och förespråkade demokrati. En annan var den engelske filosofen John Locke som 1690 utgav skriften *Två avhandlingar om samhällsstyre*, där han hävdade att det är en naturlag att alla människor är lika, oavhängiga och att ingen människa har rätt att skada en annan samt att förutsättningarna för en regerings auktoritet vilar på medborgarnas samtycke. Även den franske 1700-talsfilosofen Voltaire var viktig eftersom han kritiserade kyrkan och dess prästerskap för intolerans. En fjärde viktig person var fransmannen Rousseau, som också han var en 1700-talsfilosof. Han hävdade att människan är född fri, men att hon överallt är slagen i bojor. Han var också den som införde begreppet "folkviljan". En femte betydelsefull och något senare tänkare är den engelske 1800-talsfilosofen och ekonomen J S Mill, som i sina politiska skrifter försvarade den representativa demokratin och individens rätt till självutveckling samt var för jämlikhet mellan män och kvinnor.

Det var tänkare och filosofer som dessa som förespråkade förändringar och vände sig mot makthavares självpåtagna auktoritet och makt och istället hävdade den enskilda individens frihet och rättigheter. De formulerade en värdegrund som kom att utgöra en viktig inspirationskälla för dem som i praktisk handling verkade för att den förhärskande samhällsordningens bojor och förtryck skulle brytas och ersättas av demokrati och mänskliga fri- och rättigheter.

USA:s självständighetsförklaring från 1776 och konstitutionen från 1787 är exempel på hur sådana idéer kom att ligga till grund för ett demokratiskt styre.

Under 1700-talet verkade i Europa också mystikerna S:t Germain, Cagliostro och Saint Martin, men tiden var ännu ej mogen för människorna att ta dem till sig. S:t Germain och Cagliostro betraktades dessutom allmänt som bedragare, varför graden av inflytande från deras verksamhet på den tidens tänkande och skeende är höljt i dunkel och därmed svår att bedöma.

Även på naturvetenskapens område började man ifrågasätta gamla "sanningar". Det kanske viktigaste exemplet är när den engelske naturforskaren Darwin år 1859 publicerade sin bok *Om arternas uppkomst* där han presenterade sin evolutionsteori, en materialistisk utvecklingsteori, som stred mot den dåvarande förhärskande teologiska uppfattningen att människan var resultatet av en allsmäktig gudoms skapelseakt. När väl Darwins utvecklingslära allmänt anammats fick den ett stort genomslag och kom att allvarligt undergräva kyrkans och prästerskapets auktoritet, makt och inflytande.

Resultatet av de ovan skisserade skeendena ledde fram till att makthavarna sakta men säkert började förlora sitt starka grepp och inflytande över Västerlandets människor och började ersättas

av nya, valda och mer liberalt sinnade ledare. Samtidigt blev människor i allmänhet alltmer intellektuellt vakna och öppna för nya idéer. Till exempel översattes Bhagavad-Gita och Upanishaderna till västerländska språk, något som gjorde att Västerlandet fick möjlighet att ta del av Österns visdom. Dessutom hade spiritistiska medier börjat väcka uppmärksamhet med sina seanser och allt fler frågade sig om det fanns en "andlig" verklighet eller inte.

Under 1800-talet ägde också stora förändringar rum på det materiella livets område, förändringar som kom att få stor betydelse för Västerlandets framtida utveckling. Nya, banbrytande uppfinningar blev en viktig faktor för uppkomsten av det moderna industrisamhälle som började göra sitt inträde på den historiska arenan. Detta medförde ett ekonomiskt uppsving, ökad materiell levnadsstandard, ökad livslängd m m för allt fler av Västerlandets människor. Exempel på viktiga uppfinningar vid denna tid är ångmaskinen, generatoren och telegrafan. Ångmaskinen gav oss senare ångloket och ångbåten, vilket gjorde det möjligt att snabbt överbrygga långa avstånd och därför i hög grad ökade kontaktmöjligheterna mellan människor och kontinenter. Telegrafan i sin tur förbättrade kommunikationsmöjligheterna mellan människor, och överförandet av meddelanden och idéer kunde nu ske snabbt.

Den snabba och starka ekonomiska utvecklingen gjorde det svårt för västerlänningen att motstå materialismens lockelser. Eftersom denne inte primärt var andligt orienterad lät han sig istället dras med i dess virvel och Västerlandet utgjorde därför, genom sin ekonomiska och militära styrka, rikedom och inflytande, ett hot mot andra delar av världen som det ville exploatera och dominera.

Österlandet befann sig i en helt annan situation. Det saknade

Västerlandets snabba och dynamiska utveckling och drivkraft till förändring. I andligt perspektiv var Österlandet överlägset Västerlandet, men på andra områden kunde tillståndet snarast betecknas som antingen stillastående eller endast i långsam utveckling.

Det sämsta som skulle kunnat hända i detta för mänskligheten så viktiga skede var att Österlandet drogs in i Västerlandets och materialismens virvel, ytterligare exploaterades och började anamma dettas konkurrenstänkande och begär efter makt och rikedom. En sådan situation skulle bli ha kunnat leda till uppkomsten av fler och allvarliga konflikter samt till att Österlandet riskerade förlora sin andlighet.

Det bästa som skulle kunnat hända var att Västerlandet började ta till sig Österlandets visdom och andlighet, samtidigt som det hjälpte Österlandet att ta sig ur sin passivitet vad gäller att förändra och undanröja sådana traditioner och sociala, religiösa och ekonomiska förhållanden vilka utgjorde hinder för dess utveckling och höll det kvar i okunnighet, fattigdom och ojämlikhet.

[Till 3. Sökandet efter budbärare](#)

[Till Titelsidan](#)

8. HPB som lärare

HPB strävade som lärare att stimulera sina lärjungar till karaktärsdaning och andlig utveckling. Det var dock inte alltid det lyckades eftersom lärjungarna inte alltid hade de rätta inre förutsättningarna. Men trots detta och trots att en högt utvecklad andlig lärare kan se vilka karaktärssvagheter en lärjunge har, måste läraren ta emot lärjungen och försöka, även om denne visar en aldrig så ringa men allvarlig längtan efter kunskap. För att uppenbara lärjungens svagheter för honom, svagheter vilka inte alltid är så vackra att ha eller lätta att erkänna, och för att få honom att bättre förstå sig själv, blottlägger läraren för lärjungen dennes egen själ. Att se alla sina fel och svagheter och inse att man burit på en illusion om sin egen förträfflighet och ofelbarhet, att man inte är den man trott sig vara, är något som den ytliga, fåfänge, egensinnige och självgode har svårt att stå ut med och acceptera. En annan uppgift för läraren är att förhindra lärjungens eventuella benägenhet till persondyrkan, dvs att okritiskt förlita sig på läraren istället för på sitt eget omdöme och sitt eget högre Jag. En lärjunge måste kunna stå på egna ben eftersom det endast är genom självständiga och självuttänkta beslut och bemödanden, genom eget ansvarstagande i allt, som karaktärsdaningen och den andliga utvecklingen kan komma till stånd. Misslyckas läraren med att få lärjungen att inse detta och att genomgå en karaktärsdaningsprocess, blir resultatet att lärjungen antingen förstår att han misslyckats och drar sig tillbaka eller vänder sig mot läraren, tar avstånd från honom, blir fientlig och börjar på olika sätt motarbeta honom. HPB förklarar varför hon inte avvisade människor hon såg var uppenbart fientligt sinnade mot henne, och anger på vilken etisk grundval detta ställningstagande vilade: "Vem är jag, att jag skulle neka

sådana själar som hade en om än aldrig så svag gnista av andlighet, att förvandla denna gnista till en brinnande eld. Men om en sådan varelse, omgiven av dåliga krafter, bedrägeri, otacksamhet, hämnd m m skulle misslyckas och därvid betäcka mig med hån, vanrykte och förakt, skulle detta kunna inverka på min egen ståndpunkt? Jag har inte rätt att hindra någon att dra nytta av de sanningar jag kunde visa honom och sålunda ingå på den rätta vägen. Jag är bunden av de strängaste regler och lagar som härskar i den ockulta världen att för alltid avstå från alla själviska hänsyn. Hur skulle jag våga att fördöma en mänsklig själ, fastän jag ser hennes fel och hennes *auras* mörka färger fyller mig med farhågor."³⁸

Eftersom HPB misslyckades med en del lärjungar, blev hon anklagad för att sakna människokännedom och förmåga att skilja på vän och fiende. Så var det dock inte. Eftersom hon var en äkta clairvoajant, kunde hon utan svårighet se en människas aura och där avläsa sinnesstämningar och karaktär. Hon visste därför mycket väl om det förelåg risk för att hon senare skulle kunna få problem med personen ifråga. Constance Wachtmeister säger om detta: "Det var också mycket märkligt hur olika hon bemötte människor. Hon kände genast de svaga sidorna av de personer hon träffade och hon prövade ibland deras karaktärer. De som levde med henne dagligen blev snart själva medvetna om sina egna fel, och HPB:s metod att undervisa hjälpte dem med detta. Men för många var detta motbjudande: det är ej roligt att se sina svagheter uppenbarade. Så många övergav henne, men de som bestod provet och förblev hennes trogna vänner fick snart en känsla av den inre utveckling som leder till ockultism. En sannare och mer tillgiven vän än HPB fanns ej..."³⁹

Lärjungen Archibald Keightley minns från sitt umgänge med HPB att hennes uppträdande inte berodde på en slump. Bakom det låg

alltid en djupare avsikt som inte alla förstod, och som därför kunde leda till missförstånd och oberättigad kritik: "Jag har under en längre tid noggrant iakttagit hennes handlingssätt, och jag har kommit till den fasta övertygelsen att hon hade en bestämd avsikt med allt hon gjorde och sa, och att det berodde på de iakttagande själva att dra mer eller mindre nytta av lärdomen. Det kan för många verka löjligt, men jag fick fullkomligt klart för mig att HPB nyttjade det fysiska verktyg som kallades H P Blavatsky med ett bestämt, oeftergivligt mål för ögonen..."⁴⁰

Annie Besant, en annan av HPB:s lärjungar, berättar hur HPB vänligt och tålmodigt försökte hjälpa sina lärjungar att komma till insikt, hur överseende hon var med deras svagheter och t o m med sina fiender: "Hennes omdömen vilade alltid på en bred basis; hon bedömde människor med stor fördragsamhet vad olikheter i karaktär och tänkesätt beträffar, likgiltig för det yttre skenet, om blott den inre människan var rättrådig och sann. En av de största tjänsterna hon gjorde mig personligen var att låta mig dra fördel av hennes djupa inblick i karaktären till hjälp vid förvärvande av självkänedom. Jag har lett inom mig när jag hört folk säga att ´M:me Blavatsky måste varit en mycket dålig bedömare av en människas karaktär, ty annars skulle hon ju aldrig ha hyst förtroende för folk som sedan förrådde henne.´ De som så sade visste inte att hon följde regeln att ge var och en de flesta möjliga tillfällen att bättra och höja sig, och hon frågade aldrig efter om hon genom att göra detta riskerade att skada sig själv. Det var alltid sig själv hon utlämnade åt sådana personer – aldrig samfundet, lika litet som någon kunskap som skulle kunnat brukas till andras skada. Jag observerade gången av ett dylikt fall, en ung Judas som lät påskina vänskap, som av HPB mottogs som gäst i hennes hem, som förgäves sökte spana ut några ´hemligheter´ och som slutligen for sin väg för att därefter anfalla henne och göra sitt bästa för att få folk att tro ont om

henne. Hon samtalade med honom ofta nog, hindrade honom ej i sina efterforskningar och försökte leda honom på rätt väg. Men ett par gånger uppfångade jag uttrycket i dessa hennes förunderliga, så mycket omtalade ögon, som genomskådade honom med djup, medlidsam blick, varefter hon vände sig bort med en lätt suck. Men om någon med allvar sökte vinna denna den svåraste av all kunskap, självkänedom, då begagnade hon sin utomordentliga förmåga att läsa i en människas inre, varnade för dolda faror, påpekade undangömda karaktärsdrag, redde ut den trassliga härvan av halvförstådda eller icke förstådda egenskaper och svagheter, och ledde sålunda den kunskapssökande i sina bemödanden att lära känna sig själv och komma ut ur illusionens spindelväv. Om och om igen, vad mig själv beträffar, har hon fört mig rakt på dolda bevekelsegrunder, väl gömda svagheter, övertäckta fallgropar, och de av hennes lärjungar, som kunde fördrå hennes ingående granskning och kritiska ledning utan att därav känna sig sårade, kunde vara säkra om att få en liknande hjälp.

Som lärare var HPB inspirerande och suggestiv, icke didaktisk, dvs icke undervisande i egentlig mening. Det var blott när lärjungen var så att säga i kontakt med henne, och med snabb ingivelse kunde fylla i de luckor hon lämnade i den uppdragna konturen, som hennes undervisning gjorde verkan. Hon kunde då kasta ut tanke efter tanke med en rent underbar rikedom på förtydligande exempel från de mest skilda källor; dessa tankar och idéer kunde ofta nog synas vara alldeles osammanhängande, men de befanns alltid efteråt, vid ett närmare, förnyat studium, vara enstaka länkar av någon obruten kedja som en efter en fått träda fram i ljuset. De mellanliggande länkarna hade lämnats i skugga, och kunde nu den studerande bringa även dessa i ljuset genom att bruka sin egen ingivelse, så var allt gott och väl. Men i de fall då de kunskapssökandes inre varelse inte gav något

gensvar mot hennes, då hennes snabba hammarslag inte förmådde locka någon gnista ur klippan, då syntes dem HPB alltid gåtfull, dunkel, invecklad i metafysiska irrgångar, och hon var och förblev för dem lika otillfredsställande som de var omöjliga för henne." ⁴¹

[Till 9. HPB:s förhållande till fenomen](#)

[Till Titelsidan](#)

3. Sökandet efter budbärare

Mänsklighetens situation under 1800-talet var således sådan att den behövde hjälp och stöd för att inte ytterligare utvecklas i fel riktning, dvs längre ner i materialism och andligt mörker. Samtidigt förelåg ett cykliskt tillfälle att på nytt ingjuta andlighet i mänskligheten och i synnerhet i västerlänningen, vars behov var störst. De första 5000 åren av cykeln Kali Yuga, den mörka tidsåldern, var nämligen på väg att avslutas. År 1875 stod man dessutom inför de sista 25 åren av ett sekel som är en tid under vilken, alltsedan den tibetanske reformatorn Tsong-kha-pas dagar, mänsklighetens Äldre Bröder, Visdomens och Medkänslans Mästare, sänder ut en kraftig andlig impuls i världen.

Två av dessa, mästarna M och KH, bad i detta läge sin överordnade om tillåtelse att göra ett försök att på nytt introducera den forntida visdomen i världen. De fick dennes tillåtelse, men på villkoret att de själva inte aktivt fick leda detta företags verksamhet. De måste därför finna lämpliga personer med förmågan att självständigt ansvara för verksamheten och därtill finna någon som kunde vara föreningslänk mellan dem och dessa personer, en budbärare med vilken de kunde samarbeta.

Vilka egenskaper måste en sådan budbärare besitta? Denne måste bl a vara absolut osjälvisk, dvs villig att avstå från sina egna personliga önsknings för att istället arbeta för Saken, för helhetens bästa. Men enbart detta är inte tillräckligt. En budbärare som kommer med "nya" omvälvande idéer vilka hotar att kullkasta den gamla ordningen med dess invanda traditioner, värderingar och föreställningar av alla de slag – religiösa, vetenskapliga etc – och som ifrågasätter makthavare och utsagor

från olika slags auktoriteter, kommer naturligtvis att motarbetas och mötas av stort motstånd från dess försvarare. Sådant motstånd kan ta sig uttryck som förtal, förföljelse, spridande av falska rykten och anklagelser, misstänkliggörande, väckande av åtlöje, svek m m. En budbärare måste därför vara orädd, viljestark, ståndaktig, okänslig för smutskastning och personliga motgångar samt målmedveten i sin strävan att utföra sin stora uppgift. Han eller hon måste också kunna motstå smicker, inställsamhet, berömmelse och ärebetygelser, något som kan stärka vederbörandes fåfänga och i förlängningen leda till att försöket går om intet. Dessutom måste budbäraren vara väl insatt i de esoteriska läror som skall föras ut i offentlighetens ljus och ha insikt och förmåga att avgöra vad som är lämpligt och tillåtet att offentliggöra och vad som inte är det, inte ens genom oförsiktig tystnad. Vidare måste budbäraren ta det fulla karmiska ansvaret för sina beslut.

Efter att i nära ett sekel fruktlöst sökt finna någon lämplig, någon med rätt förmågor och egenskaper, någon som kunde klara av denna stora och angelägna uppgift med dess utmaningar och påfrestningar, fann de slutligen Helena P Blavatsky, en västerlänning som hade västerlänningens företagsamhet, var målmedveten och hade en okuvlig vilja att fullgöra sina uppgifter till slutet. Därtill ägde hon Österlandets visdom och andliga insikter. HPB förenade på så sätt det bästa från öst och väst i en och samma person. Hon var dessutom en initierad och hög chela (antagen lärjunge) till mästaren M.

Mästaren KH skriver i ett brev från 1881 om deras långvariga sökande efter ett lämpligt ombud: "Efter nästan ett sekel av fruktlöst sökande hade våra överordnade att utnyttja det enda tillfälle som förelåg att sända ut en europeisk *kropp* på europeisk mark att tjäna som en förenande länk mellan detta land och vårt

eget."¹

Förklaringen till att det tog så lång tid att finna en lämplig budbärare får vi av mästaren KH i ett brev från 1888: "...vi använder oss av ombud – de bästa vi kan få." ²

Mästaren M skriver vidare i ett brev från 1882 om sin och KH:s tänkta roll i det kommande arbetet och vilka egenskaper som var avgörande vid valet av dem som skulle anförtros ansvaret för det svåra uppdraget: "Det beslöts emellertid att experimentet skulle utföras oberoende av vår personliga ledning och att vi skulle avhålla oss från direkt inblandning. Under vårt sökande efter lämpliga personer fann vi i Amerika den man som kunde vara dess ledare – en man med stort moraliskt mod, osjälvisk och med andra goda egenskaper. Han var långt ifrån den bäste, men...han var den bäste som fanns tillgänglig. Till hans bundsförvant utsåg vi en kvinna med exeptionella och underbara förmågor. Jämte dessa hade hon stora personliga svagheter, men det fanns då ingen annan bättre lämpad än hon. Vi sände henne till Amerika, förde dem samman – och försöket började." ³

I ett brev från 1884 av KH kan vi också läsa hur mästarna bedömde

de i citatet ovan nämnda personernas, HPB:s och Teosofiska Samfundets förste president H S Olcott:s, väsentligaste karaktärsegenskaper: "...de har det som vi blott alltför sällan funnit på annat håll – OSJÄLVISKHET – och att ständigt vara villig att uppoffra sig för andras bästa, vilken ´mängd synder´ uppväger inte detta!"⁴

HPB:s personliga brister eller svagheter bestod främst i en bräcklig och ständigt sviktande fysisk hälsa, samt en påtaglig psykisk känslighet som ytterligare förvärrades i samband med

den träning hon genomgick i Tibet. Den dåliga hälsan utgjorde ett stort hinder för henne genom att den i hög grad försvårade för henne att utföra sitt arbete. Problemet med HPB:s fysiska hälsa var så stort att hennes mästare var tvungna att hålla ett vakande öga på den och ingripa när så krävdes för att rädda henne och göra det möjligt för henne att slutföra sitt verk.

Även om mästarna inte själva fick leda verksamheten var samarbetet mellan dem och HPB omfattande, i synnerhet vid författandet av *Hemliga Lärnan*, något som bl a framkommer i Constance Wacht- meisters bok *Helena Petrovna Blavatsky och Hemliga Lärnan* och i ett brev från 1888 av mästaren KH till Olcott, där det framgår att *Hemliga Lärnan* var ett verk av HPB, M och KH: "Jag har också lagt märke till era tankar om ´*Hemliga Lärnan*´. Ni kan vara förvissad om, att vad hon inte *antecknat* efter vetenskapliga och andra verk, det har vi givit eller ingivit henne. Varje misstag eller felaktig föreställning, som hon rättat och förklarat med hjälp av andra teosofers arbeten, *har rättats av mig eller enligt mina anvisningar.*"⁵

[Till 4. HPB blir budbärare](#)

[Till Titelsidan](#)

9. HPB:s förhållande till fenomenen

I början av sin teosofiska verksamhet utförde HPB olika fenomen, bl a för att väcka människors nyfikenhet och få dem att intressera sig för teosofin. I början av TS:s verksamhet var det enligt HPB därför rätt att utföra fenomen, men de blev ett tveeggat svärd som satte samfundets vara på spel. En del människor sökte sig till TS för att de var mer intresserade av fenomenen och av att lära sig utveckla psykiska förmågor än av att försöka leva efter höga etiska ideal. Fick de inte sitt lystmäte på fenomenen tillfredsställt, vände de sig istället mot HPB. Constance Wachtmeister säger om fenomenen: "...när samfundet grundades, var det nödvändigt att göra det känt bland människor, och fenomenen gjorde detta högst effektivt. Hade HPB endast uppträtt som lärare av en ny filosofi skulle hon ej fått många anhängare, ty för tjugo år sedan var människor ej så väckta till liv som de är idag. Tankefrihet existerade knappast, och studiet av teosofiska tankar och läror skulle skrämt dem bort. Upplysningen var mindre än den är idag, och det fordrades en dragningskraft som det övernaturliga erbjuder för att väcka deras intresse. Därför framställdes fenomenen, men när de hade uppfyllt sitt ändamål var det svårare att bli av med dem, och människor som törstade efter mirakler blev svikna i sina förväntningar och på den grund förnärmade och förargade."⁴²

HPB:s bräckliga hälsa försvagades ytterligare då hon utförde fenomen eftersom de tog mycket kraft i anspråk, krafter som istället var avsedda att brukas för högre ändamål. A P Sinnett säger om HPB och fenomenen: "Sanningsenligt måste jag emellertid säga att H P Blavatsky var ganska ovillig att tillfredsställa den blotta nyfikenheten. Hon har sitt egna sätt och betraktar med tämligt förakt alla fysiska fenomen och älskar inte

att öda bort sin kraft i onödan... Varje fenomen som produceras *medelst hennes vilja*, kostar henne alltid flera dagars illamående."

43

Att utföra fenomen inför sina lärjungar för att praktiskt åskådliggöra och verifiera riktigheten av ockulta lagar eller ockulta krafter inom människan och naturen var hon däremot inte emot. Olcott berättar: "Hur ofta hände ej, när vi två arbetade ensamma vid våra skrivbord till långt in på natten, att hon förtydligade sina beskrivningar av de ockulta krafterna i människan och naturen med improviserade experimentella fenomen. När jag nu blickar tillbaka på den tiden, så kan jag förstå att dessa fenomen tydligen var valda i den särskilda avsikten att sätta mig in i grunderna för den psykiska vetenskapen... – hon behövde helt enkelt min litterära hjälp till sin bok, och för att lära mig förstå de ockulta lagar som rörde det för tillfället avhandlade ämnet, bevisade hon på experimentell väg den vetenskapliga grund hon stod på."⁴⁴

Om de psykiska krafterna tilläts ta överhanden, dvs om fenomenen och utvecklandet av psykiska krafter blev ändamålet med TS:s verksamhet, riskerade detta att stå utan andlig vägledning, övergivet av mänsklighetens Äldre Bröder, och istället urarta till ett samfund i mörka krafterns händer, motverkande mänsklighetens andliga utveckling. Att psykismen inte var motivet till att TS bildades och att den utgjorde en så allvarlig fara för samfundets framtid att mästarna var beredda att hellre låta det och dess båda stiftare gå under än låta det urarta till ett instrument för utvecklande av psykiska krafter, framgår av Maha-Chohanens brev från 1881: "Hellre må TS gå under jämte båda dess olyckliga stiftare än att vi skulle låta det bli föga bättre än en högskola för studier i magi, en läroanstalt för ockultism. Att vi...någonsin skulle tillåta TS att representera den

förkroppsligade själviskheten, att bli en tillflyktsort för de få som ej har någon tanke för de många, är en besynnerlig föreställning, mina bröder... Och man väntar att vi...ska tillåta TS att överge sin ädla uppgift – att bilda ett Mänsklighetens Broderskap – för att bli en vanlig skola för psykologi. Nej, nej, mina goda bröder, ni har redan alltför länge varit fångna i denna villfarelse." 45

TS:s existens hotades inte enbart av den inom samfundet spirande psykismen. Dess existens hotades även av angrepp utifrån. Det allra allvarligaste och mest uppmärksammade yttre angreppet på HPB och TS kom då Sällskapet för psykisk forskning (SPR) i London sände ut en oerfaren ung man, Richard Hodgson, för att bli undersöka äktheten hos HPB:s fenomen. Utan att ha sett HPB utföra ett enda fenomen och genom att istället förlita sig på utsagor från personer som var fientligt inställda till HPB, anklagade han henne i sin rapport för att vara en rysk spion och bedragerska. HPB var ytterst orolig för de följder dessa anklagelser skulle kunna få för TS:s framtida verksamhet och öde och reagerade därför häftigt. Constance Wachtmeister ger oss en skildring av HPB:s reaktioner på innehållet i rapporten: "Detta är Teosofiska Samfundets karma och jag är dess syndabock, utropade hon. Jag får bära alla dess synder, jag kallas denna tids största bedragerska, t o m en rysk spion. Vem vill nu lyssna till mig eller läsa *Hemliga Läran* ? Hur kan jag nu fullfölja Mästarnas verk? O, dessa fördömda fenomen. ... Det är i sanning en gräslig karma och hur ska jag kunna bära den. Mästarnas verk blir ödelagt och samfundet förstört." 46

Hodgsons rapport har sedan den publicerades 1885 ställt till med mycken skada eftersom okunniga historiker, referenter och författare av ordböcker och uppslagsverk med dess hjälp spritt bilden av HPB som en av historiens skarpsinnigaste, intressantaste och mest fulländade bedragare.

Det dröjde mer än 100 år efter det att Hodgson lagt fram sin rapport för SPR innan detta sällskap i april 1986 publicerade en kritisk analys av rapporten i sin *Journal of the Society for Psychical Research*. Analysen är gjord av Vernon Harrison, mångårig medlem i SPR och handstils- och förfalskningsexpert, som hade studerat fallet i mer än 15 års tid. Han underkänner bevisen för att HPB skulle varit en skojare och bedragare då rapporten är full av subjektiva utlåtanden, förmodade påståenden, obestyrkta vittnesmål av anonyma vittnen, förfalskningar etc. Han anser att rapporten inte utgör en vetenskaplig undersökning och att den har så allvarliga svagheter att den är otillförlitlig och därför bör läsas med största försiktighet om inte rentav förkastas helt.

I ett brev till Constance Wachtmeister kan man läsa att HPB senare omvärderade fenomenens roll och ansåg att det skulle varit bättre om de i början av samfundets verksamhet inte fått en så framskjuten plats som de då fick: "Om endast Mästarens filosofi givits ut, och fenomenen hållits i bakgrunden, så hade allt varit gott och väl."⁴⁷

Om den praktiska konsekvensen av detta berättar W Q Judge för *New York Times* 1889: "Madame ger nu sällan prov på sin ockulta förmåga, och då endast för sina verkliga vänner."⁴⁸

[Till 10. Lärjungar minns HPB](#)

[Till Titelsidan](#)

4. HPB blir budbärare

H P Blavatsky hade sedan barnsben stått under sin mästares beskydd. Hon träffade honom inte i fysisk gestalt förrän på sin 20-årsdag då hon befann sig i London, och kände då genast igen honom eftersom hon ofta hade sett honom i sina "drömmar". Han informerade henne då om det uppdrag han hade åt henne och, om hon nu antog detta, vilka förberedelser hon skulle behöva göra.

HPB berättade för Constance Wachtmeister, en av HPB:s lärjungar som bodde hos henne och var henne till hjälp vid den tid hon skrev sitt mest omfattande och viktiga verk *Hemliga Läran*, om sitt första möte med mästaren. Constance återberättar: "När hon var helt ung såg hon ofta i drömmen en gestalt som visade sig när hon var i fara, och som räddade henne. HPB hade lärt sig att betrakta honom som en skyddsängel och kände att hon var under hans vård och beskydd. Då hon var i London 1851 med sin far...var hon ute och spatserade och mötte på gatan en hindu, som var tillsammans med ett par indiska furstar. Hon kände att det var samma person som hon sett i drömmen och ville gå fram och tala med honom, men han vinkade till henne att ej närma sig. Hon stod som förtrollad medan han gick förbi. Följande dag var hon ute i Hyde Park; hon ville vara ensam och tänka på det märkvärdiga mötet, då hon plötsligt fick se honom. Han kom fram till henne och berättade att han var i London med några indiska furstar på ett viktigt uppdrag, men att han gärna ville träffa henne då han behövde hennes hjälp i ett företag som han tänkte ta itu med. Han ville nämligen bilda ett teosofiskt samfund i Västern och ville att HPB skulle vara en av stiftarna. Han skildrade för henne alla de svårigheter hon skulle möta och övervinna och föreslog att hon skulle resa till Tibet för att där

under tre år förbereda sig för denna viktiga uppgift. Efter tre dagars rådslag med sin far beslöt HPB att anta Mästarens förslag och reste kort därefter ut till Indien."⁶

När HPB antog detta förslag innebar det att hennes liv drastiskt förändrades. Hon fick bl a ge upp sitt världsliga liv till förmån för mänsklighetens andliga välfärd. Hon fick avstå från ting som var förknippade med hennes adliga härkomst och sociala ställning som exempelvis umgänge i samhällets övre skikt och en framtid präglad av bekvämlighet och ekonomisk trygghet. Hon blev också tvungen att avstå från det nära umgänget med sin släkt eftersom hon skulle bo i främmande länder, vara mycket på resande fot och fullt upptagen med att fullgöra sitt uppdrag. Dessutom skulle hon komma att mötas av misstro, klander, förtal, förföljelse, otacksamhet och svek från fiender och okunniga.

Att avstå från det nära umgänget med den avhållna familjen var säkerligen inte lika lätt som att avstå från världsliga nöjen och förmåner eftersom rikedom, rang och officiell ställning saknade betydelse för henne. A P Sinnett, redaktör och författare som lärde känna HPB då hon vistades i Indien, vittnar om detta: "... hon sörjde inte över saknaden av europeisk *societet* i ordets speciella bemärkelse. Det skulle för henne ha känts såsom en förfärlig börda att gå på stela, formella bjudningar... Liksom hon i sin barndom hade visat sig upprorisk mot det civiliserade livets seder och bruk, så uppträdde hon också som rebell emot det engelska societetslivet i Indien..."⁷ Och vidare: "Hon var mycket fördomsfri..."⁸

[Till 5. HPB:s personliga svagheter](#)

[Till Titelsidan](#)

10. Lärjungar minns HPB

Efter HPB:s död den 8 maj 1891 i London skrev några av hennes lärjungar ned sina hågkomster av henne. I detta kapitel återges en del av dessa.

H S Olcott minns många av de lögner som spreds om HPB och bemöter dessa: "Det är rent av häpnadsväckande vilka eländiga lögner ha satts – och ännu när detta skrivs, sätts i omlopp angående henne. Bland dessa torde de mest nedriga vara de som anklagar henne för osedligt leverne. ... Inte heller förtärde hon under alla de år vår bekantskap varade ett enda glas av någon slags spritdryck. Hon rökte oupphörligt, det är sant, enligt sitt ryska hemlands sed, och hon kunde använda starka uttryck och var i hög grad excentrisk i nästan allt som rörde konventionella sedvanor; men hon var varken tjuv, otuktig, drinkerska, spelhusvärdinna eller något annat av det dussin brottsliga saker hon utan vidare beskyllts för att vara av ett sällskap skandalskrivare som inte var värdiga att borsta hennes skor. Stunden för hennes rättfärdigande är ännu ej kommen och inte heller är jag, som länge var hennes närmaste vän, rätte mannen att opartiskt göra henne rättvisa. Men den dagen ska komma, och då skall den hand som nedskriver eftervärldens dom otvivelaktigt sätta hennes ärade namn inte långt ned bland namnen på de eländiga stackars charlataner som vågar allt på den ovissa möjligheten att vinna lönlöst rykte, utan högt upp bredvid namnen på dem som högt älskat sina medmänniskor, som lidit och arbetat för dem."⁴⁹

J D Buck, som korresponderade med HPB från TS:s stiftande till hennes död, ger oss bilden av HPB som en ädel, ödmjuk och självupppoffrande människa, en människa som hade de egenskaper som kännetecknar en äkta lärare av ockult visdom:

"Om någon kallade henne stor och vis, svarade hon: ' Jag är blott en tjänarinna av mästare, som i sanning är stora '. Innan hon lämnade Amerika blev hon medborgare i de Förenta Staterna och förlorade i och med detta sin pension från ryska staten. Utgifterna för stiftandet av TS, för överflyttningen av dess högkvarter till Indien, för första utgivandet av *Theosophist* och för många andra saker, finansierades till största delen av HPB och överste Olcott, under det samtidigt de små avgifterna för inträde i samfundet, diplom m m oavkortat tillföll samfundets kassa. Jag vet henne aldrig ha begärt pengar på något vis, inte ens för att understödja Saken, och närhelst gåvor av pengar sändes till henne gick de utan undantag till samfundets allmänna fond. ... alltefter som åren gick, allt säkrare befästes min övertygelse att här inte förelåg någon självisk lycksökare, någon ' äventyrerska ', utan en arbetare för sanningen och mänskligheten, vilken helt och hållet, med liv och själ, uppgick i sitt verk. Denna kedja av vittnesbörd, begynnande från och med samfundets stiftande och slutande först med hennes sista andetag, löper utan avbrott. Inte heller har jag någonsin sett eller hört något som bevisar motsatsen, fastän okunniga och samvetslösa personer riktat alla slags grundlösa och orimliga anklagelser emot henne. ... Den sanna läraren av hemlig visdom, som verkligen gjort mänsklighetens höjande och förädling till sitt mål, är aldrig egoistisk, äregirig, vinningslysten eller hycklande. Under fjorton år har jag underkastat HPB:s alla handlingar noggrann prövning efter denna regel, och resultatet har blott bekräftat alla mina tidigare intryck. Hon uppoffrade förmögenhet, rykte, hälsa och slutligen själva livet för en *idé*, och denna idé var först och sist meddelandet av teosofins sanningar till mänsklighetens nytta och väl."⁵⁰

Charles Johnson minns de motstridiga känslor HPB kunde väcka hos olika människor och som ledde till så mycket missförstånd

och orättfärdig kritik från dem som inte kände eller förstod henne. De som däremot kände och förstod HPB uppskattade och älskade henne varmt, och var henne hängivna in i det sista. Han minns också hennes milda, oegennyttiga, förlåtande och ödmjuka natur: "Sällan har någon i så hög grad som hon väckt å ena sidan den varmaste hängivenhet och å andra sidan det bittraste hat; för dem som lärde känna henne fanns ingen medelväg – likgiltig kunde ingen förbli gentemot hennes storslagna personlighet. I jämförelse med hennes överflödande livfullhet och handlingskraft föreföll andra människor tröga och livlösa. ...hon stod alltid på grundvalen av den andliga naturens verkligheter, och vägrade ståndaktigt att underkasta sig den materiella världens tyranniska välde.

Och denna förhärskande kraft samt detta klara inre ljus var förenade med en underbart god och mild natur, som fullkomligt glömde det egna jaget och förlät egna oförrätter. Inget var hos henne mer anmärkningsvärt, ingenting präglade henne mer såsom en av de utvalda, än den stora ödmjukheten i hennes karaktär, som gjorde henne färdig att förneka och åsidosätta sina egna lysande gåvor för att låta andras egenskaper komma till heders. Denna ödmjukhet var ej låtsad, ej ett konstgrepp för att uppväcka undran och beundran, utan ett fullt uppriktigt uttryck av hennes egen natur..."⁵¹

Annie Besant uttrycker sin uppskattning av HPB med följande ord: "Det sades alltid att HPB var okonventionell, satte sig över vad folk sade om henne, och det var sant. Hon betraktade inte sällskapslivets fordringar såsom naturlagar, och hon föredrog uppriktighet framför tomma komplimanger. Framför allt hade hon sinne för de rätta proportionerna, samt den sällsynta egenskapen: vanligt, sunt förstånd. Hon ansåg inte att all anständighetskänsla trampades under fötterna om en kvinna

rökte cigaretter, och inte heller att varje band som höll ihop samfundslivet brast om något litet fel emot ´ vad som brukas ´ begicks. Hon hade rest i många länder och sett många olika seder och bruk. Den ena eller andra sällskapsregeln var för henne av lika liten vikt som bruket att bära en hatt, en turban, eller en fez, och hon skrattade åt alla de naiva, infödda engelska föreställningarna, att en människas förtjänst berodde på att hon fogade sig efter våra idéer. Å andra sidan var hon ytterst sträng och noga i viktigare saker där det gällde att följa lagens bud, och hade det inte varit för den skada författarna ådrog sig själva i och med den smuts de kastade på henne, så kunde jag ofta nästan ha skrattat åt själva det orimliga i motsatsen emellan den bedrägliga, listiga charlatan och utsvävande varelse de gjorde henne till och den HPB jag bodde hos, med heder så ömtålig som den gamla tidens riddareära, en sannfärdighet så klar som en diamant, en renhet som i sig hade mycket av ett barns oskuld, blandad med den stränga värdighet som förstod att hålla denna osårbar för angrepp. Frånsett varje fråga om sedlig förpliktelse, var HPB till sin personlighet en alldeles för stolt kvinna för att uttala en lögn. ... Det var verkligen så att några av de tidigare förtalen hade sitt upphov i denna hennes vana att inte fråga efter det allmänna tänkesättet. Och när till detta läggs den ockulta uppfostran som härdar lärjungen emot alla den yttre världens omdömen, och som gör honom likgiltig för allt fördömande av underordnad natur genom att beständigt ställa honom inför sitt gudomliga Jags domstol, då förstår man lätt att de motiv till osannfärdighet som driver vanliga människor, här inte stod att finna. ... Ty på sista tiden var HPB en mycket fattig kvinna, och jag har många gånger sett henne i stort behov av pengar. Så kunde det hända att någon god vän eller hängiven beundrare sände henne pengar, och bort gick de till teosofiska samfundet, till en vän i svårigheter, till en gammal fattig tjänare, till någon familj vars nöd jag möjligen omtalat. Det var en furstligt ädelmodig natur HPB hade, och alltid

fanns någon kanal där den kunde flöda över – pengar, kläder, smycken, vad hon hade, allt kastade hon med båda händer till första bästa som led nöd."⁵²

Herbert Burrows beskriver för oss hur osjälvisk HPB var, hur hängivet hon arbetade för den stora Saken, och berättar också om den omtanke, vänlighet, och generositet hon visade andra. Burrows tror sig också förstå att några av HPB:s svagheter egentligen kunde vara ett resultat av fullt överlagda handlingar, avsedda för något speciellt ändamål vars syfte det inte var så lätt att lista ut: "Ganska snart lärde jag att den så kallade charlatanen och taskspelerskan var en ädel kvinna, vilkens hela tid tillbringades med osjälviskt arbete, vilkens hela liv var rent och enkelt som ett barns, och som aldrig skydde något lidande, någon möda, om blott dessa kunde främja den stora sak åt vilken hon helgat alla sina krafter. Öppen såsom dagen ända till en viss punkt, var hon själva godheten och overseendet – tystlåten såsom graven när så behövdes, var hon den personifierade strängheten vid minsta tecken till trolöshet mot det verk som var hennes liv. Tacksam för varje vänlig uppmärksamhet, obekymrad, så obekymrad om allt som rörde henne själv, band hon oss fast vid sig, inte bara såsom en vis läromästare utan även såsom en varmt tillgiven vän. En gång var min hälsa totalt nedbruten till följd av långvariga kropps- och själsansträngningar och mina livshjul gick så trögt att de nästan stod stilla; under hela denna tid var hon outröttlig i sin omsorg om mig, och särskilt ett bevis därpå, alltför personligt för att här nämnas, skulle kanske inte en på tusen ha tänkt på. Fullkomlig – nej; fel – ja; vad hon mest av allt avskydde var ett obetingat lovprisande av hennes personlighet. Men när jag sagt att hon ibland av sitt livliga lynne kunde låta hänföra sig till starka utbrott av harm och ovilja, en riktig stormvind när hon blev särskilt upprörd över någon orättvisa, något förräderi – då har jag också sagt nästan allt som är att säga

om hennes fel. För övrigt har jag ofta tänkt att det var mer än troligt att några av dessa utbrott var ämnade för något särskilt ändamål. På senare tider hade de nästan alldeles försvunnit. Hennes fiender sade ibland att hon var obildad och ohövlig; vi som kände henne visste att aldrig har en kvinna levat som mindre frågat efter skenet, i ordets fulla mening, än hon. Hennes absoluta likgiltighet för alla yttre former var allvarligt menad och hade sin grund i hennes inre, andliga kunskap om världsalltets sanna väsende. Sittande bredvid henne när främlingar kom på besök – som de gjorde från alla världens kanter – har jag ofta haft synnerligen roligt åt deras häpnad över att träffa på en kvinna som alltid sa vad hon tänkte. Råkade främlingen vara en prins så var det troligt att hon stötte honom för huvudet; råkade han däremot vara fattig så kunde han få hennes sista peng och hennes vänligaste tilltal."⁵³

Saladin berättar att HPB var full av humor, saknade illvilja, var okonstlad och uppriktig, något som inte uppskattades av alla och som ledde till att hon fick fiender. Framförallt gällde det personer som "drabbades" av hennes uppriktighet och inte förstod att uppskatta den. Det gällde också personer i sådana kretsar där man höll på etikett och sociala konventioner och värderade människor efter hur de efterföljde dessa och där HPB:s okonstlade uppförande och frispråkighet kunde ses med ogillande och anses vara tecken på obildning: "En person med någon omdömesförmåga som kom i beröring med henne kunde lätt nog förstå varför hon blev så varmt avhållen, och även gissa varför hon blev så bittert hatad. Hon bar så att säga sitt hjärta på tungan, och ägde inte ens en flik av hyckleriets kappa. Hon kunde språka livligt och fritt, på sitt originella sätt, om personer och åsikter, med roliga infall och träffande sarkasmer, utan att detta för dem som kände henne innebar minsta skynt av bitterhet eller ond mening. Hon hade inget av detta återhållna 'comme il faut' i

yttranden om eller till vänner och samtida, som antages av damer i societeten. Hon menade aldrig illa, och därför föll det henne inte in att det kunde vara något ont i vad hon sade. Hon var, om man så vill, alltför enkel, uppriktig och rättfram – hon var inte beräknande och var utan varje spår av hyckleri – och sålunda blev hon en lätt måltavla för sina förföljares förgiftade pilar."⁵⁴

Alice Gordon pekar på att HPB:s starka reaktioner på de angrepp som riktades mot hennes person berodde på att hon var rädd för att de skulle skada Saken och det samfund hon varit med om att stifta: " Det får emellertid inte glömmas att, fastän hon visserligen led av de personliga anfallen, större delen av hennes lidande dock härrörde av hennes fruktan att den sak som låg henne så om hjärtat...skulle skadas av det kränkande förtal som sattes i gång om henne." ⁵⁵

Bertram Keightley betecknar HPB som en sträng och skarpsynt lärare vilken, genom att själv föregå med gott exempel, milt men utan att tveka visade lärjungen dennes svagheter. Keightley ger oss också bilden av HPB som en storsint människa utan hämndbegär, beredd att hjälpa t o m sina värsta fiender: "Sträng och oböjlig, å andra sidan...aldrig tvekande att tillfoga smärta eller bruka läkarens kniv när något gott kunde uträttas därmed; skarpsynt, ofelbar i att upptäcka dolda svagheter och blotta dem för sina lärjungar – inte med ord, utan så gott som påtagligt; med eget dagligt och stundligt föredöme tvingande dem hon höll av att söka höja sig till hennes eget höga begrepp om plikt och hängivenhet för sanningen – sådan var HPB. Alltid skall hon inta en avskild plats i våra hjärtan och vårt minne – en plats, för alltid fylld av det ideal av mänskligt liv och mänsklig plikt som fann sitt uttryck i hennes egna gärningar. Ett av de mest utmärkande dragen i hennes karaktär och hennes liv, i det hela såväl som i enskildheter, var hennes storsinnet och ädelmod. Hon var

framför allt annat en mänsklighetens tjänarinna; ingen kom någonsin till henne med en uppriktig, ärlig bön om hjälp utan att erhålla sådan, ingen fiende, ingen ens av dem som allra mest grymt och lättsinnigt skadat henne, har någonsin förgäves vädjat till hennes ädelmod. Hon var i stånd att ta kläderna av kroppen, brödet ur munnen för att hjälpa sin värsta, argaste fiende ur nöd och trångmål." ⁵⁶

Constance Wachtmeister låter oss avslutningsvis ta del av de föreskrifter och ideal HPB efterlevde och som hon bad sina lärjungar följa och som är det rättesnöre varje sann altruist och teosof har att hålla sig till och låta sig inspireras av i sin strävan efter att leva ett liv i harmoni och broderskap med naturen och sina medmänniskor: "´ Själen skall bli som den mogna mangofrukten, mjuk och söt som dess gyllene massa för andras sorger och hård som fruktens kärna för ens egna motgångar och lidanden.´ Ens medlidande talar och säger: ´ Kan verklig sällhet finnas då alla levande måste lida? Skall du bli frälst och se hur hela världen gråter?´ Sådana föreskrifter lärde HPB och bad sina lärjungar att följa, sådan är moralen som hon visade genom sitt eget liv av försakelse för andras väl, och som tände en brinnande flamma i deras hjärtan, som trodde på henne." ⁵⁷

[Till 11.Källhänvisningar](#)

[Till Titelsidan](#)

5. HPB:s personliga svagheter

HPB:s största svaghet var hennes dåliga hälsa. Hon var psykiskt känslig och fysiskt sjuklig. Den dåliga hälsan inverkade negativt på hennes sociala relationer och arbetsförmåga, något hon led mycket av.

En orsak till hennes psykiska känslighet var den inre träning hon genomgick i Tibet, som bl a innebar att hon lämnade kvar en del av sin mänskliga själ där. Mästaren KH förklarar för A P Sinnett i ett brev från 1881 skälen till HPB:s psykiska svårigheter: "Hennes tillstånd hänger intimt samman med hennes ockulta träning i Tibet, och med att hon sänts ensam ut i världen för att gradvis bereda väg för andra. ... Ingen man eller kvinna, såvida denne inte är en initierad av den ´femte cirkeln´, kan lämna de regioner som kallas Bod-Las och med hela sin varelse i behåll återvända till världen. Åtminstone en av hans eller hennes sju principer måste av två skäl stanna kvar: För det första för att utgöra den nödvändiga föreningslänken, ...för det andra såsom den säkraste garantin för att vissa saker inte ska bli avslöjade. ... De återstående sex principernas tillstånd betingas av deras inneboende egenskaper, den ifrågavarande personens psyko-fysiologiska särart och särskilt av de överkänsligheter vilka överförs av det som i modern vetenskap benämnes ´atavism´." ⁹

HPB var också av naturen intensiv och temperamentsfull. Detta frestade på hennes dåliga hälsa, något som A P Sinnet hade lagt märke till: "Hur det var möjligt för ett nervsystem att stå emot slitningen av den ständiga upphetsningen och oron, i vilken madame Blavatsky tillbringade sitt liv – till en stor del naturligtvis till följd av sitt eget temperaments egendomligheter – var mer än personer av en lugnare natur någonsin kunde fatta". ¹⁰

När Olcott en gång frågade mästarna varför inte hennes intensiva temperament sattes under kontroll fick han till svar att detta inte var möjligt: "...ett sådant förfaringssätt skulle ofelbart leda till att hon dog av slag; kroppen var vitaliserad av en brinnande och befallande ande, en som från barndomen inte tålde några band, och om inte den överflödande fysiska energien fick fritt utlopp, måste resultatet bli ödesdigert..."¹¹

Hur mycket HPB plågades av sitt psykiska tillstånd framgår av ett avskedsbrev som hon skrev 1882 till A P Sinnett och dennes fru då hon var allvarligt sjuk och trodde sig vara nära döden: "Jag har blivit så nöaktigt nervös att jag far upp och får hjärtklappning om jag oförmodat får höra trampet av Babulas bara fötter nära mig... Jag kan hålla ihop ett år eller ett par, men kanske också endast några dagar, ty jag kan dö vilken stund som helst till följd av en sinnesrörelse... Sådana sinnesrörelser har jag tjugo om dagen."¹²

Det fanns även andra skäl än personliga svagheter till att hon av somliga ansågs uppträda underligt. Hon kunde visa beteenden som gav sken av att vara resultat av svagheter i hennes personlighet och som hon därför blev kritiserad för. Så till exempel kunde hon ibland för vissa syften och på uppmaning av sina mästare uppträda på ett för den oförstående västerlänningen föga tilltalande sätt. I följande brev förklarar mästaren KH detta och tar HPB i försvar mot den kritik som vid ett speciellt tillfälle riktades mot henne: "...om HPB (som ett exempel) hade orätt i går kväll – såsom från västerländsk synpunkt alltid är fallet, när det är fråga om hennes skenbart så grova och taktlösa naturliga impulser – gjorde hon det i alla fall på sin Mästares direkta befallning."¹³

Mästaren KH berättar i samma brev också att en chela har

speciella regler för sitt uppförande, regler som inte baseras på sociala konventioner eller sedvänjor. En chelas uppförande kan därför för den oinvigde verka underligt och ibland stötande: "... oavsett frågan om några sociala sedvänjors relativa anständighet eller oanständighet finns det regler för en chelas uppförande, från vilka ej den ringaste avvikelse kan göras."¹⁴

Ett exempel på en sådan regel är när en chela måste vilseleda människor för att skydda och förhindra spridning av vissa kunskaper som kan vara mycket farliga om de kommer i orätta händer. Det fanns tillfällen då HPB var tvungen att förhindra spridning av sådana kunskaper, något som inte var helt lätt för henne eftersom hon till sin natur var en rättfram och frispråkig människa. För detta fick hon lida eftersom de som inte fann sig i att inte få del av dessa kunskaper anklagade henne för bl a falskhet. Detta, och att mästarna var orubbligt övertygade om att HPB inte skulle avslöja sådant hon var förbjuden att avslöja, framgår i ett brev från 1882 av mästaren M: "Den Gamla Damen är anklagad för *falskhet* och *oriktigheter* i sina redogörelser. Ställ inga frågor och du kommer inte att få *några lögner* till svar. *Hon är förbjuden* att säga vad hon vet. Du må skära henne i bitar, men hon kommer inte att yppa något. Nej – hon är beordrad att *i nödfall vilseleda människor*; och hade hon haft lite lättare för att ljuga, kunde hon kanske vara lyckligare och ha vunnit större framgång. Men det är just där som

skon klämmer, Sahib. Hon är *alltför sann, alltför uppriktig, alltför oförmögen att förstå sig*: och nu korsfästs hon dagligen för detta."¹⁵

I ett annat brev låter KH oss få veta att mästarnas mått på vad som är rätt och orätt, lämpligt och olämpligt, är olikt den andligt utvecklade västerlänningens, som främst grundar sina

bedömningar på det yttre och bedrägliga skenet från yrke, titlar, rang, ryktbarhet och akademiska betyg: "Ni har mycket att lära er av med. Ert folks trånga fördomar binder er mer än ni anar. De gör er ofördragsam, såsom i går kväll, i fråga om andras obetydliga försyndelser mot era konstlade anständighetsbegrepp, och benägen att *förlora* det väsentliga ur sikte. Ni är ännu inte i stånd att skilja på inre renhet och 'yttre *bildning*' ... Samma samhälle, vars skenheliga moralbegrepp ni så ivrigt förfäktar, är en frätande massa av djuriska instinkter inom ett skal av anständighet... Lär då att i fråga om människorna se djupare än till ytan och att varken döma eller förlita er på det yttre skenet."¹⁶

Också en så nära medarbetare som TS:s president H S Olcott kunde rikta orättvis kritik mot HPB, så när han och andra vid en kritisk tidpunkt riktade oberättigad kritik mot henne fick han i ett brev från KH 1888 klart besked om mästarnas inställning till HPB och det obrutna förtroende de hyste för henne: "Men ert uppror, käre vän, mot hennes 'ofelbarhet' – såsom ni en gång trodde – har gått alldeles för långt, och ni har varit orättvis emot henne, något som ni jämte andra tyvärr måste lida för i framtiden... Alltsedan 1885 har jag inte skrivit eller låtit skriva ett brev eller en rad till någon människa i Europa eller Amerika annat än genom hennes direkta eller indirekta förmedling, ej heller meddelat mig muntligen med eller genom någon tredje person... Med er är våra förbindelser direkta och har med de få undantag ni känner till ägt rum på det fysiska planet... Att de är så sällsynta – det är ert eget fel... Hon är *vårt direkta ombud*."¹⁷

När mästarna bedömer en människa gör de det utifrån hennes verkliga motiv, de som är förborgade i djupet av den mänskliga själen, motiv som hon för det mesta själv är omedveten om och som hon, när hon får kännedom om dem, kan finna vara mindre ädla, fina och oskyldiga än hon trodde. Att se sig själv sådan man i

djupet av sin själ verkligen är, att se och erkänna de mörka sidorna i sin karaktär och sedan arbeta bort dem, är inte något alla klarar. En del föredrar istället att förringa, försköna eller förneka sina karaktärsbrister.

KH låter oss i ett brev från 1882, ställt till A P Sinnett, få veta att mästarnas värdegrund och förmåga att gå bortom det yttre skiljer sig från den världsliga människans: "...våra respektive normer för rätt och fel kommer aldrig att överensstämma, eftersom *motiven* betyder allt för oss och du aldrig kommer att gå bortom det yttre." ¹⁸

Därför säger KH att man ska förlita sig på sin intuition då man försöker bilda sig en uppfattning om någon som i likhet med HPB står i direkt förbindelse med mästarna och inte göra detta utifrån världsliga värderingar, eftersom dessa leder till felaktiga slutsatser: "Våra metoder är egenartade och ovanliga och blott alltför ofta ägnade att framkalla misstankar. Det senare är en snara och en frestelse. Lycklig den, vars andliga uppfattningsförmåga alltid tillviskar honom sanningen! Använd denna uppfattningsförmåga vid bedömandet av dem som står i direkt förhållande till oss, och rätta er inte efter era världsliga begrepp om saker och ting." ¹⁹

Att bedöma en människas handlingar utan att känna hennes bevekelsegrunder kan leda till felaktiga omdömen och oriktig kritik. Man bör också betänka att eftersom man själv är ofullkomlig är också förmågan att bedöma ofullkomlig, både sig själv och andra och i synnerhet någon som är långt mer andligt framskriden än en själv. Detta leder ofrånkomligen till mer eller mindre felaktigt dragna slutsatser och omdömen, något som den felaktigt kritiserade får lida för och som man dessutom i slutänden själv en gång kommer att få lida för. Ett varnande

exempel som borde stämma till eftertanke är hur felaktigt HPB blev dömd av sina samtida. I ett brev från 1882 får vi mästaren KH:s syn på den kritik som riktades mot henne: "Det har aldrig funnits en kvinna mer orätt förtalad än H B."²⁰

HPB led i hela sitt liv även svårt av fysiska sjukdomar. Hennes hälsa var så svag och bräcklig redan vid födseln, 31 juli 1831 i Ryssland, att man snabbt döpte henne innan hon, som man fruktade, skulle dö. Hennes själ skulle enligt den gängse religiösa tron bli förtappad om hon dog odöpt.

HPB:s mästare var dessutom tvungna att flera gånger ingripa och med ockulta och för läkarna okända och oförklarliga metoder rädda henne undan obotliga och dödliga sjukdomar.

I ett brev från 1881 pekar mästaren KH på ett sådant tillfälle: "P S – Vår olyckliga ´ Gamla Dam ´ är sjuk. Lever, njurar, huvud, hjärna, ben, varje organ och lem. ... En av oss kommer att behöva ´ fixa henne ´ ...annars kommer det att gå henne illa."²¹

Ett av många exempel på hur svårt HPB led av sjukdom ger hon i ett brev från 1885 till fru Sinnett, i vilket hon berättar om sin dåliga hälsa och andra bekymmer: "Darra icke vid åsynen av denna bordduk. På sista tiden har min syn blivit så svag och min hand så osäker, att det synes mig som om det vore lättare att skriva på stora pappersark. Jag hoppas ni kan förlåta mig att jag dröjt med mitt svar under mer än en vecka; jag hade nämligen arbete att slutföra för [ryska] tidningar, och jag *måste* göra det för snöpen vinning och förtjänst, eftersom jag nu även måste ta vård om den stackars Mary Flynn och Babajee och jag måste arbeta för mitt uppehälle eller snarare för *vårt*. Och jag skriver numera mycket långsamt. En timme med pennan i hand, två timmar till sängs; mina ögon blir dimmiga, min hjärtverksamhet (den fysiska) svag, mina fingrar stela. Ja, det är min karma, och jag har

ingenting att säga därom."²²

Enligt Olcott arbetade HPB trots detta tappert från morgon till kväll i sitt hem i London. Efter att besökt henne där ger han i *The Theosophist* från oktober 1888 följande rapport: "Presidenten fann madame Blavatsky vid dålig hälsa, men arbetande med förtvivlad och ihärdig energi. En skicklig läkare påstod att det var ett mirakel att hon var vid liv. Hennes fysik var underminerad av en komplicerad sjukdom, och det var ett under att hon kunde fortsätta kampen, alla andra skulle duka under för länge sedan. ... Ändå inte endast lever hon, utan hon arbetar från morgon till kväll..."²³

En viktig anledning till HPB:s svåra handikapp var att hon beträtt vägen till forcerad andlig utveckling, vilket bl a innebar att hon måste avverka sin mänskliga karma på långt färre inkarnationer än den som inte beträtt denna väg. Hon måste alltså i varje inkarnation möta mer karma än denne. Om en persons karma innehåller mycket lidande är det också vad denne kommer att möta i en eller flera inkarnationer, och det var i en sådan inkarnation HPB befann sig.

[Till 6. Mysteriet HPB](#)

[Till Titelsidan](#)

11. Källhänvisningar

1. *The Mahatma Letters to A P Sinnett* , Theosophical University Press 1975, s 203
2. *Brev från Visdomens Mästare* , Kajs boktryckeri 1925, s 59
3. *The Mahatma Letters to A P Sinnett*, Theosophical University Press 1975, s 263
4. Ibid, s 370
5. *Brev från Visdomens Mästare* , Kajs boktryckeri 1925, s 61– 62
6. C Wachtmeister, *Helena Petrovna Blavatsky och Hemliga Läran*, Nordisk Rotogravyr 1947, s 46 – 47
7. A P Sinnett, *En sierskas öden* , Looström och Komp:s förlag 1887, s 187
8. Ibid, s 167
9. *The Mahatma Letters to A .P Sinnett*, Theosophical University Press 1975, s 203 – 204
10. A P Sinnett, *En sierskas öden*, Looström och Komp:s förlag 1887, s 185
11. C J Ryan, *H P Blavatsky och den Teosofiska Rörelsen* , Teosofiska Bokförlaget Point Loma Stockholm 1942, s 25
12. A P Sinnett, *En sierskas öden*, Looström och Komp:s förlag 1887, s 195 - 196
13. *Brev från Visdomens Mästare*, Kajs boktryckeri 1925, s 65
14. Ibid, s 66
15. *The Mahatma Letters to A P Sinnett*, Theosophical University Press 1975, s 272
16. *Brev från Visdomens Mästare*, Kajs boktryckeri 1925, s 69 – 70
17. Ibid, s 59 – 61
18. *The Mahatma Letters to A P Sinnett*, Theosophical University Press 1975, s 311
19. *Brev från Visdomens Mästare*, Kajs boktryckeri 1925, s 46
20. *The Mahatma Letters to A P Sinnett*, Theosophical University

- Press 1975, s 273
21. *The Mahatma Letters to A P Sinnett*, Theosophical University Press 1975, s 242
 22. H P Blavatsky, *Valda uppsatser i teosofiska ämnen*, Teosofiska bokförlaget "Point Loma" 1940, s 225
 23. C Wachtmeister, *Helena Petrovna Blavatsky och Hemliga Läran*, Nordisk Rotogravyr 1947, s 68
 24. Ibid, s 126 – 127
 25. A P Sinnett, *En sierskas öden*, Looström och Komp:s förlag 1887, s 21
 26. Ibid, s 21 – 22
 27. Ibid, s 22 – 23
 28. *Till Minne af H P Blavatsky*, Göteborgs Handelstidnings AB:s Boktryckeri 1892, s 4 – 5
 29. C Wachtmeister, *Helena Petrovna Blavatsky och Hemliga Läran*, Nordisk Rotogravyr 1947, s 61 – 62
 30. *The Mahatma Letters to A P Sinnett*, Theosophical University Press 1975, s 314
 31. *Brev från Visdomens Mästare*, Kajs boktryckeri 1925, s 59
 32. *The Mahatma Letters to A P Sinnett*, Theosophical University Press 1975, s 271
 33. C Wachtmeister, *Helena Petrovna Blavatsky och Hemliga Läran*, Nordisk Rotogravyr 1947, s 122 – 123
 34. Ibid, s 70 – 71
 35. A P Sinnett, *En sierskas öden*, Looström och Komp:s förlag 1887, s 183 – 184
 36. *Till Minne af H P Blavatsky*, Göteborgs Handelstidnings AB:s boktryckeri 1892, s 66
 37. C Wachtmeister, *Helena Petrovna Blavatsky och Hemliga Läran*, Nordisk Rotogravyr 1947, s 38 – 39
 38. Ibid, s 11
 39. Ibid, s 44 – 45
 40. *Till Minne af H P Blavatsky*, Göteborgs Handelstidnings AB:s

boktryckeri 1892, s 89

41. Ibid, s 60 – 61
42. C Wachtmeister, *Helena Petrovna Blavatsky och Hemliga läran*, Nordisk Rotogravyr 1947, s 40
43. A P Sinnett, *En sierskas öden*, Looström och Komp:s förlag 1887, s 205
44. *Till Minne af H P Blavatsky*, Göteborgs Handelstidnings AB:s boktryckeri 1892, s 5
45. *Brev från Visdomens Mästare*, Kajs boktryckeri 1925, s 17 – 19
46. C Wachtmeister, *Helena Petrovna Blavatsky och Hemliga Läran*, Nordisk Rotogravyr 1947, s 21 – 22
47. Ibid, s 54
48. Ibid, s 124
49. *Till Minne af H P Blavatsky*, Göteborgs Handelstidnings AB:s boktryckeri 1892, s 10
50. Ibid, s 16 – 17
51. Ibid, s 51
52. Ibid, s 58 – 60
53. Ibid, s 71 – 72
54. Ibid, s 93
55. Ibid, s 109
56. Ibid, s 136 – 137
57. C Wachtmeister, *Helena Petrovna Blavatsky och Hemliga Läran*, Nordisk Rotogravyr 1947, s 72

[Till Titelsidan](#)

6. Mysteriet HPB

Det var med få undantag omvärlden verkligen kände HPB. Hon var ett mysterium och den okunniga världens uppfattning om henne varierade högst avsevärt, vilket bl a framgår ur följande reportage som en journalist från tidningen *London Star* skrev efter att ha besökt HPB i hennes hem: "Madame Blavatsky visar sig i flera olika gestalter. Där är till exempel madame Blavatsky sådan hon framställs av Sällskapet för psykisk forskning, där hon intar en framstående plats som en av världens största bedragare. Där är madame Blavatsky med populärt rykte och anseende, vilken betraktas som en slags kvinnlig Cagliostro, en undergörare, som kan glida genom tjocka murar eller fara upp till himlen liksom Enoch i Gamla Testamentet. Så är där den madame Blavatsky som av hennes eget teosofiska samfund kallas HPB, vars medlemmar betraktar henne som en forskare och lärare av sanningar, ej kända eller förstådda av de mest framstående tolkare av ockult vetenskap – åtminstone i Europa – och som är författare till ett digert verk, *Hemliga Läran*, vilken anses innehålla de verkliga sanningarna i religion och vetenskap. Så är där den madame Blavatsky som främmande tillåtas att besöka i hennes hem i Holland Park och som finner henne vara en dam av förtrollande behag, mångsidig begåvning och en vältalighet som påminner om de största talare från forna tider."²⁴

Det var inte bara för allmänheten som hon framstod som ett mysterium. Hon var det även för nära medarbetare och personer hon tillbringade mycket tid tillsammans med.

Familjemedlemmarna, vilka hade sett henne växa upp, förstod inte att det lilla barnets kropp hyste en chela till en adept i Tibet, och inte heller visste de att något sådant som adepter och chelaer överhuvudtaget existerade. Ett så ovanligt barn som Helena var

för dem en obegriplig gåta. Hennes tant och en annan släkting skriver i sina anteckningar hur de minns HPB:s barndom och att hon var ett mycket speciellt litet barn: "Det finns ingen ondska i hennes natur, inget lågsint agg ens mot dem som förorättat henne, och hennes sant hjärtliga välvilja får aldrig några långvariga spår efter tillfälliga uppbrusningar... Ända från sin tidigaste barndom var hon olik andra människor, ytterst livlig och högst begåvad, full av humor och med en märklig frimodighet, slog hon alla med häpnad över hennes självständiga och beslutsamma handlingar."²⁵

Redan som barn visade hon prov på flera av de för hennes senare uppdrag viktiga karaktärsegenskaperna, egenskaper som mod och fördomsfrihet att våga och utan förutfattade meningar ta itu med det svåra och krävande arbete hon hade framför sig, beslutsamhet och ståndaktighet att inte ge upp inför de svårigheter hon skulle komma att möta, samt självständighet och oberoende att inte låta sig påverkas av störande och skadliga inflytelser. Detta var egenskaper hos barnet Helena, vilka av den oförstående omgivningen kunde upplevas som utslag av egensinne och halsstarrig envishet och därför något negativt, men som egentligen var positiva för hennes framtida utveckling och verksamhet. Och eftersom drivkraften i Helenas inre var alldeles för stark för att låta något hämma hennes utveckling, hävdade hon beslutsamt och kraftfullt sitt oberoende och sin självständighet. Det är därför inte underligt att hon av den oförstående kunde uppfattas som egensinnig och trotsig, lättretlig och lynnig när hon satte sig till häftigt motvärn mot något som stred mot hennes vilja.

HPB:s tant och den andra släktingen erkänner i sina anteckningar att de och omgivningens okunnighet gjorde att Helena felaktigt blev behandlad som ett vanligt barn. Hon borde istället fått en

uppfostran som var mer lämpad för henne: "De som känt henne från barndomen skulle – om de blivit födda trettio år senare – även ha insett att det var ett olyckligt misstag att betrakta och behandla henne som ett annat barn. Hennes oroliga, ytterst lättretliga lynne, som förledde henne till de mest oerhörda, för flickor opassande tilltag; hennes oförklarliga – särskilt på den tiden – dragningskraft till och på samma gång fruktan för de döda; hennes passionerade kärlek till och vetgirighet i fråga om allt okänt och mystiskt, trolskt och fantastiskt, och framför allt hennes åtrå efter oberoende och handlingsfrihet, en åtrå, som ingen och intet kunde styra – allt detta i förening med ett övermått av fantasi och en underbar känslighet borde övertygat dem om att hon var ett undantagsväsen som borde behandlas och ledas genom undantagsmedel." ²⁶

När Helena kommit i tonåren gav hon enligt sin tant och nära släkting också prov på fördomsfrihet, mod, viljestyrka och självständighet: "Hon hyste ingen aktning eller fruktan för allmänna opinionen. Hon red vid femton år såsom hon gjort vid tio vilken kosackhäst som helst i karlsadel. Hon ville inte böja sig för någon eller vika för någon fördom eller något stadgat konventionellt bruk. Hon trotsade allt och alla." ²⁷

Inte heller Olcott, en av grundarna av TS, kände HPB annat än ytligt, och han är ett annat exempel på en person som varit henne nära i många år utan att förstå vem hon egentligen var. Efter HPB:s död berättar han öppen hjärtigt om detta: "HPB var i övervägande grad en med två ´ jag ´ utrustad personlighet, och ett av dessa ´ jag ´ kunde såväl för mig som för andra vara ganska osympatiskt... Jag älskade i henne det andra, det högre Jaget, vilket också var det mest hemlighetsfulla. Den som såg oss tillsammans skulle ha trott att jag ägde hennes fullaste förtroende, och likväl förhåller det sig så, att hon trots sjutton års

förtroligt samarbete och många års daglig samvaro var en gåta för mig ända till slutet. Ibland kunde jag föreställa mig att jag fullkomligt kände henne, för att snart därefter upptäcka att det i hennes natur fanns ännu djupare djup som jag ej mäktat pejla. Jag kunde aldrig komma underfund med *vem hon var* – inte som Helena Petrovna, dotter av familjerna Hahn och Dolgorucki, vars stamträd var lätta att ta reda på, utan såsom ´HPB´, den hemlighetsfulla individualitet som skrev böcker och åstadkom underbara ting. Hennes familj kunde inte förstå varifrån hon hämtade sitt outtömliga flöde av sällsamt förunderligt vetande. Jag skrev till hennes vörnadsvärda tant, kort efter det hon börjat skriva *Isis Unveiled*, för att fråga om detta, men hon kunde inte ge någon ledtråd. ... Jag hjälpte HPB med detta det första av hennes märkliga verk, ´Isis´, och jag såg henne skriva eller redigera varenda sida av manuskriptet och såg varenda korrekturark. Tillkomsten av denna bok, med sina oräkneliga citat och sin oförklarliga lärdom, var ett alldeles tillräckligt stort underverk för att övertyga mig en gång för alla att hon var i besittning av psykiska krafter av högsta ordning. Men jag fick många fler bevis än detta..."²⁸

Även för Constance Wachtmeister och andra teosofier var HPB ett mysterium: "Ingen av medlemmarna förstod henne riktigt. Även för mig, som varit ensam med henne så många månader, var hon en gåta..."²⁹

De enda som helt och fullt verkligen kände och förstod HPB var hennes lärare och Äldre Bröder. I ett brev från 1882 skriver mästaren KH om detta: "Ni kan aldrig känna henne så som vi gör, därför kommer ingen av er någonsin att kunna döma henne opartiskt eller korrekt. Ni ser tingens yta, och det som ni skulle kalla ´dygd´ rör endast det yttre. Vi dömer enbart efter att ha utforskat objektet i sitt djupaste djup och låter i allmänhet det

yttre sköta sig självt."³⁰

I ett brev från 1888 skriver mästaren KH också: "...den personlighet, som är känd för världen som HPB (men på annat sätt för oss)." ³¹

[Till 7. HPB i verksamhet](#)

[Till Titelsidan](#)